

France Prešeren in generacija Antona Žaklja

Janko Kos

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, II. razred
za filološke in literarne vede, Novi trg 3, SI 1000 Ljubljana

Referat se navezavam Antona Žaklja Rodoljuba Ledinskega na Prešernovo poezijo posveča tako, da ga umešča v generacijo »noviških« pesnikov, med katerimi mu pripada eno osrednjih mest. Pri tem izhaja iz dognanj starejših literarnih zgodovinarjev od Josipa Marna do Antona Slodnjaka, ki so poleg Prešernovega vpliva iskali pri Žaklju tudi podobnosti s Prešernovo življenjsko usodo. Referat na podlagi znanih dejstev preverja predvsem obseg in pomen Prešernovega vpliva na dveh ravneh: na formalno-estetski ugotavlja, da pripada Žaklju pomembno mesto v ohranjanju »klasične« sonetne forme v slovenskem pesništvu po Prešernu in vse do slovenske moderne; na vsebinski ravni prihaja do sklepa, da je Žakelj v svojih lirsko-refleksivnih pesmih želel slediti Prešernovemu zgledu osebnoizpovedne poezije, vendar v tem ni v celoti uspel. Referat poskuša zarisati ovire, ki so mu to preprečile.

Ključne besede: Prešernov vpliv; ilirizem; generacija, rojena v letih 1810–1820; Janez Bleiweis in njegova politika; panslavizem; sonet v slovenski poeziji.

The paper presents the connections between the poetry of Anton Žakelj – Rodoljub Ledinski and the poetry of France Prešeren, by listing Žakelj as a member of the Novice (Agricultural and Artisan News newspaper) poets, and ascribing to him one of the central positions in it. It does so in reference with the findings of older literary historians, from Josip Marn to Anton Slodnjak, who, in addition to Prešeren's influence in Žakelj's poetry, also sought similarities in their respective personal fates. Based on familiar facts, the paper studies the scope and relevance of Prešeren's influence on two levels: on the formal aesthetic level, Žakelj plays an important part in the preservation of the Slovene poetry »classical« sonnet form in the post-Prešeren period, extending as far as up to Slovene modernism. On the level of content, the paper argues that with his lyrical-reflective poems Žakelj wished to follow Prešeren's model of confessional poetry, but had not completely succeeded. The paper also attempts to outline the obstacles Žakelj failed to overcome in order to achieve that.

Keywords: Prešeren's influence; Illyrism; the generation, born 1810–1820; Janez Bleiweis and his politics; Pan-Slavism: sonnet in Slovene poetry.

Pesniško delo Antona Žaklja, s psevdonomom Rodoljub Ledinski, je treba gledati na ozadju in v okvirih generacije, v katero ga je mogoče uvrstiti. To je generacija piscev in pesnikov, rojenih okoli leta 1810 in po tem letu, do začetka prihodnjega desetletja, se pravi med časom Ilirskih provinc in letom Ljubljanskega kongresa treh cesarjev. Vanjo spadajo po vrsti rojstnih letnic Jernej Levičnik (1808), Stan-ko Vraz (1810), Peter Hicinger (1812), Francišek Svetličič (1814), Anton Žakelj

(1816), Luka Jeran (1818), Fran Malavašič (1818) in Miroslav Vilhar (1818). Z rojstno letnico 1808 se jim pridružuje Janez Bleiweis.

Skupna značilnost te generacije, zlasti za njen pesniški del, je ta, da je odraščala v času, ko je začela izhajati *Krajnska čbelica*, in s tem v senci Prešernove poezije, ki ji je postala poglavitni zgled in norma pesniškega dela. Med njimi je samo starejši Jernej Levičnik postal njen sodelavec, vendar nato za javnost utihnil. Stanko Vraz se ji je hotel približati, toda po njenem prenehanju je hitro prešel v hrvaški literarni prostor. Pred tem je bil s svojimi slovenskimi pesmimi izrazit nadaljevalec Prešernove sonetistike. Najmlajši Miroslav Vilhar je bil že zunaj vpliva, ki ga je s *Krajnsko čbelico* prenašal na mlado generacijo Prešernov zgled. Vse druge je zaznamovala tradicija *Krajnske čbelice* in pa duhovno-literarni, deloma osebni stik s pesnikom Sonetnega venca in Krsta pri Savici. Žakelj je z objavo ljudskih pesmi sodeloval v zadnjem, petem, zvezku *Krajnske čbelice* (1848). Po njenem koncu so Žaklju in drugim kot edina možnost za objavljjanje ostale Bleiweisove *Kmetijske in rokodelske novice*. Avtorji, ki so vztrajali v pesniškem delu, med njimi predvsem Žakelj, so postali sodelavci *Novic*, zato se jih je po pravici oprijela oznaka »noviški« pesniki.

Pomen in vloga generacije, v katero je položeno Žakljevo pesniško delo, lahko najbolje pojasni primerjava z generacijo pred njo in s to, ki ji je sledila. Okoli leta 1800 so se rodili Miha Kastelic, Matija Čop, Jovan Vesel Koseski, France Prešeren in Anton Martin Slomšek. To je bila močna generacija, iz nje je izšel osrednji nacionalni pesnik; Slomšek in Koseski – naj o njem sodimo kakorkoli – sta bila izraziti, za narodno skupnost pomembni in javno prepoznavni osebnosti, prvi na Koroškem, drugi na Kranjskem; Čop je bil v tej generaciji vrhunski literarnoestetski poznavalec in spodbujevalec, Kastelic prizadeven uredniški izdajatelj starejših in mlajših sodelavcev. Podobno močna je bila generacija, ki je sledila Žakljevi, rojena po letu 1830, v javnosti navzoča po letu 1850 – Janez Trdina, Matija Valjavec, Fran Levstik, Simon Jenko, Josip Stritar in Anton Janežič, med njimi odlična vrsta pesnikov, z osrednjim Jenkom, in pripovednikov; z Levstikom in Stritarjem kot vodilnima v literarni kritiki in estetiki. Janežič je v tej generaciji s svojim izdajateljskim in uredniškim delom opravljal podobno naloge, kot sta jo v svojem času bolj ali manj uspešno opravila Kastelic in Bleiweis.

V primerjavi z obema tako močnima generacijama se Žakljeva kaže kot šibkejša, sicer ne ravno maloštevilna, vendar s svojimi osebnostmi in deli manj vztrajna, dosledna in uravnovešena. V oči zbode dejstvo, da v tej generaciji ni bilo kritiško-teoretskega misleca, kot sta bila v svojem času Čop in Stritar; Bleiweis je bil prizadeven urednik, ne pa literarno kompetenten usmerjevalec. Dejstvo je, da se nobeden od teh avtorjev ni uvrstil med pesnike, ki bi jim sprotna literarna kritika priznala izjemno vrednost, poznejša literarna zgodovina pa jih uvrstila na odločilno mesto v razvoju slovenske literature.

Antonu Žaklju pripada v celotni generaciji vidno in celo najvidnejše mesto, tako da bi jo lahko imenovali po njem. To pa zato, ker se v njegovi osebnosti in delu najočitneje kažejo značilnosti tega pesniškega kroga. Sredi petdesetih let je bil najpogostejši sodelavec Bleiweisovih *Novic*, bil je pravi »noviški« pesnik s tem, da se je z izvirnimi pesmimi in še bolj s prevodi in priredbami primer- nih besedil prilagajal potrebam in okusu glasila. Njegovo ustreznost je potrdil Bleiweis, ko ga je mimogrede imenoval »slavnoznanega« pesnika, ob smrti so se ga *Novice* spomnile s hvaležnim priznanjem. Toda po drugi strani je Žakelj med generacijskimi vrstniki najmočneje nosil na sebi drugo značilnost genera- cije – navezanost na Prešerna in odvisnost od njegovih zgledov. Oboje se je le malo kazalo v prispevkih za *Novice*, pač pa toliko opazneje v pesniških besedi- lih, ki so ostala neobjavljena in so se ohranila v zapuščini. To je bil razlog, da je literarna veda med vsemi pesniki te generacije posvečala največ pozornosti prav njemu. Poglavitno vprašanje o njem ji je bil Prešernov pesniški vpliv. Pri tem je niso zanimali samo sledovi tega vpliva v Žakljevih besedilih, ampak se je pogosto spuščala v primerjavo Žakljeve osebnosti in usode s Prešernovo. Od tod so se ji odpirali vidiki na tiste poteze Žakljevega dela, ki lahko pomenijo njegovo vrednost, pa tudi problematičnost. Pri tem so se spreminjale ocene nje- gove osebnosti in dela, v večini teh razlag pa je ostajalo v ospredju vprašanje o njegovem razmerju do Prešerna.

Prvi je o Žaklju spregovoril dvajsetletni Janez Trdina leta 1850 v spisu *Pre- tres slovenskih pesnikov*. Uvrstil ga je na prvo mesto med »noviške«. pesnike. Zveza s Prešernom tu še ni omenjena. »Rodoljub Ledinski ima brez dvojbe med vsemi najbolj imenitne misli, da pa nekoliko preveč proti Zagrebu vleče, se mu je le včasih v napako štelo.« Kar bi lahko razumeli kot jezikovno sled ilirizma.

Prvo literarnozgodovinsko razlago je Žaklju posvetil Josip Marn v svojem *Jezičniku* za leto 1879, vendar samo kot biograf s podatki o njegovem osebnem življenju. Prvi ga je primerjal s Prešernom in zanj zapisal oznako »Prešeren – duhoven«, kar je bilo treba razumeti kot namig na alkoholizem; to je dodatno podčrtal z uporabo Prešernovih šaljivih verzov o Vodniku in z opozorilom, da ni Prešerna posnemal »in eroticis«, češ da je bil »vrstnik Prešernov v pivkovanji, nikakor ne v ljubkovanji«. S to enostransko oznako je prvi opozoril na Žakljevo povezavo s Prešernom, ki je ostala stalnica vseh poznejših razlag, čeprav na drugačni ravni in z bolj upravičenim pomenom.

Na Marnovo oznako se je oprl Karol Glaser v svoji *Zgodovini slovenskega slovstva* (1896), a jo je razumel napačno, kot da gre za pesniško vzporejanje. »Po globokem čutu in lepi domači besedi je bil v prvih letih narodnega preporeda naj odličnejši naslednik Prešernov.«

Glaserjevo zmotno razumevanje Marna je pojasnil Ivan Grafenauer v *Zgodo- vini novejšega slovenskega slovstva II* (1911). Na prvo mesto med »noviškimik«

pesniki je postavil Svetličiča in temu pripisal Prešernov zgled. V nasprotju z Glaserjem je o Žaklju menil, da nima nič skupnega s Prešernom, vendar je omenjal vrsto vsebinskih navezav na Prešernovo misel o smrti, o pogubni moči ljubezni in o pesniškem poklicu, kar ostaja še zmeraj uporabno gradivo za dokazovanje Prešernovega vpliva. K Žaklju se je vrnil v *Kratki zgodovini slovenskega slovstva* (1920). Tu je ponovil misel, da je vsebina njegovih pesmi »razmišljajoča«. Prvi je opozoril na delež sonetov v Žakljevem pesništvu, s pripombo, da »kažejo kakor pri Svetličiču možen Prešernov vpliv«.

To razlago je nadaljeval Anton Slodnjak v *Pregledu slovenskega slovstva* (1934), češ da se je učil oblike in jezika pri Prešernu, in s pohvalo, da so njegovi verzi »oblikovno in jezikovno brezhibni«. Pomembnejša novost v Slodnjakovi razlagi je ta, da se je obrnil k Marnovi biografski primerjavi Prešerna in Žaklja, vendar v nasprotno smer: kot Prešeren je bil Žakelj svobodoljuben, bojevit in kritičen, v poklicu je doživljal krivice in celo preganjanje. Ta pogled, ki je morda bolj domneva kot dokazljiv, odpira drugačne vidike na problematiko Žakljevega pesnjenja.

Leta 1939 je izšlo obsežno delo Frana Petreta *Poizkus ilirizma pri Slovencih*. (1835–1849), v katerem je posebne pozornosti deležna Žakljeva vloga v krožku ljubljanskih »ilircev« v teh letih, vendar brez navezave na njegovo pesniško delo. Dvajset let pozneje se je Slodnjak vračal k Žaklju v obsežni *Zgodovini slovenskega slovstva* II (1959), vendar zdaj bolj zadržano. Prednost je to pot dal Svetličiču, sicer pa je o teh »noviških« pesnikih sodil, da »čutijo vsaj spoštovanje do Prešernove poezije, ako je ne smejo ali ne umejo posnemati«. Kljub temu priznava Žaklju, da se je v »refleksiji in satiri včasih povzpel iz epigonstva«.

Z drugačne strani je poskušal zvezo med Žakljevo biografijo in pesništvom pojasniti Jože Pogačnik v *Zgodovini slovenskega slovstva* III (1969). V njegovem zasebnem življenju je zaznal »razkol med psihofizisom in poklicem«, ki ga je bilo čutiti že pri Štefanu Modrinjaku, a je pri Žaklju prerasel v »globok eksistencialni nemir«, ki ga je moral pred javnostjo potiskati v ozadje. Sicer pa je po Pogačniku Žakelj učenec Vraza in Prešerna, s preveč reminiscencami iz njunih del.

Slodnjak je svoja zgodnja in poznejša dognanja o Žakljevi osebnosti in poeziji – tudi z upoštevanjem Pogačnikovih dognanj – povzel v komentarju k izboru Žakljevih pesmi, ki ga je pripravil Alfonz Gspan za drugo knjigo *Cvetnika slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja* (1979). Tu je nanizal znane oznake in jim dodal nove: da sta bila Svetličič in Žakelj zvesta Prešernova epigona; da je Žakelj iskal v poeziji tolažbe lastnim tegobam in stiskam; da se mu tu in tam pozna Prešernov duh in zgled; da so številni soneti v zapuščini izpoved osamelega in nerazumljenega človeka; da je bil zadnji neposredni Prešernov učenec; da je bil preganjan od obrekljivcev: da je po kratkem ilirskem intermezzu šel za Prešernom; da ni mogel med bralce zaradi duhovniškega

odpora zoper erotiko in svobodnejše misli v pesništvu; in da je ob Prešernu odraščal v pesnika izpovedovalca.

Novejše raziskovanje Žakljevega dela se je sklenilo s člankom v *Slovenskem biografskem leksikonu* (1991), izpod peresa Janeza Dolenca, prizadevnega poznavalca pesnikove biografije. V njem je poudaril ob vplivu ljudskega pesništva Prešernov zgled in vpliv, vključno z ljubeznijo do romanskih pesniških oblik, predvsem soneta in sonetnega venca.

V raziskavah, ki jih je v sto letih med Marnom in Slodnjakom literarna zgodovina posvečala Antonu Žaklju, se kot rdeča nit vleče predvsem njegovo razmerje do Prešerna, pri čemer ni šlo le za Prešernov pesniški vpliv, ampak tudi za primerjavo dveh življenjskih usod in duhovnih usmeritev. Pri tem je ostajalo nejasno, kakšen je pomen obojega in kako ju razumeti. Predvsem pa, kako je Žakljeva biografija določala sprejem Prešernovega vpliva in zgleда.

Ta vpliv je najbolj opazen na formalno-estetski ravni. Žaklju gre hkrati s Svetličičem zasluga, da je po Prešernovi smrti ohranjal v slovenskem pesništvu sonetno obliko in jo prenesel na naslednje generacije. Vloga, ki sta jo odigrala Svetličič in Žakelj v razvoju slovenske sonetistke, terja širši razgled po njenih izhodiščih in premikih. Prvi slovenski sonet Potažba, ki ga je dvajsetletni Jovan Vesel Koseski objavil leta 1818, še ni bil »klasičen« po Petrarkovem zgledu, saj je menjaval enajsterce z deseterci, ženske rime z moškimi. Tak je bil bližji starejši nemški tradiciji, na primer sonetom Gottfrieda Augusta Bürgerja. Vrnitev h »klasičnemu« sonetu je v dvajsetih letih omogočil Čop, ko je prepoznal njegovo višjo estetsko vrednost, po spodbudi Augusta Wilhelma Schlegla, najbrž tudi Goetheja. Ko je Schlegel leta 1800 objavil prevedene in izvirne sonete po »klasičnih« zgledih, je z njimi spodbudil Goetheja za prvi sonet te vrste in za sonetni cikel, objavljen leta 1807. Prešeren je prve sonete te vrste objavil leta 1832, dve leti za tem ga je posnemal Vraz, ki je v tem času gotovo poznal Petrarkove in Kollárjeve, toda Vrazovi so ostali v rokopisu. In tako sta bila Svetličič in Žakelj prava nadaljevalca sonetne tradicije, ki jo je zagovarjal Čop in uveljavil Prešeren. To velja zlasti za Žaklja, ki je poleg običajnega »klasičnega« soneta preizkušal še oblike sonetnega venca, »repatega« soneta in soneta z odmevom. Od tod je oblika »klasičnega« soneta prešla v naslednjo pesniško generacijo, ki z Levstikom in Jenkom ni bila naklonjena sonetu, toda Levstik se je k njemu vrnil s Toninimi pesmimi leta 1859 in tudi Stritar je leta 1870 pesnil Dunajske sonete v strogi »klasični« obliki. Znova je sonet sprostila šele slovenska moderna in se s Kettejem vrnila k drugačnim različicam.

Bolj zapleteno je vprašanje o vsebinskem vplivu Prešernove poezije na Žaklja. Tu ni misliti samo na posamezne podobe, ideje in slogovne obrazce, ki jih je opazilo že starejše razlaganje Žakljevih pesmi in ki vodijo k Prešernu. Pač pa na tisto, kar se je zdelo tej generaciji pri Prešernu zares novo, temeljno in posnemanja

vredno. To je bila nova, romantična podstava te lirike, ki v nasprotju s poezijo 18. stoletja ni več opesnjevala splošnih, abstraktnih in najpogosteje moralno poučnih idej o svetu, ampak je izhajala iz pesnikove notranjosti, subjektivnosti ali »jaza«, da bi bila neposredno sporočilo o njegovi doživljajski vsebini. Bila je torej osebnoizpovedna, kar je pomenilo, da mora pesnik govoriti o lastnih željah, upanjih in pričakovanjih, pa tudi o stiskah, razočaranjih in obupu, vse do mračnega svetobolja. Takšna je bila osebnoizpovedna vsebina Prešernove poezije in takšna naj bi bila zgled Žakljevim sonetom.

Natančnejši pogled v to poezijo pokaže, da se je Žakelj v nji bližal osebnoizpovednemu načinu lirskega opesnjevanja, ki so mu edina vsebina neposredni doživljaji lastnega »jaza«, vendar tega načina ni mogel zares prevzeti. Kar je pri Prešernu osebna izpoved, dobi v Žakljevih pesmih praviloma drugačen pomen.

Razliko je mogoče ugotoviti s primerjavo kakega Žakljevega soneta s Prešernovo pesmijo, ki mu je bila najbrž zgled. Žakljev sonet *Ljubezni bog ...*, objavljen leta 1856 v *Kmetijskih in rokodelskih novicah*, se očitno navezuje na Prešernovo pesem *Prva ljubezen*, saj se konča s podobnim svarilom pred pogubnimi posledicami zaljubljenosti. Pri Prešernu je tak samo ironični sklep celote, v njenem središču je poetično nazoren oris doživetja ljubezenske prevzetosti. Takšnega doživetja v Žakljevem sonetu ni, nadomešča ga logično izpeljano razmišljanje o težavah z ljubeznijo, ki se izteče v življenjski nauk ali maksimum. Podobno duhovno-tematsko sestavo je mogoče odkriti v drugih Žakljevih sonetih, objavljenih ali ohranjenih v zapuščini. Sonet Komur še vera v lastno moč ni vzeta, objavljen v *Novicah*, že s prvim verzom obuja Prešernovo dikcijo, toda izpeljava je nasprotna Prešernovi. Ta izhaja v Sonetih nesreče iz doživetja mejne življenjske situacije, pri Žaklju jo nadomešča logično predstavljanje drže, s katero naj si človek ohranja življenjsko moč, samozavest in za druge vredno samopodobo. Na mesto doživetja stopajo moralne maksime, ki poezijo iz individualno posebnega premikajo v svet splošno normativnega. Še bolj je ta premik viden v sonetu *Sem vaju bil pokonci se nositi* iz zapuščine, nastal domnevno pred letom 1858, kjer se začetni zaris osebne samozavesti prevesi v ponižno priznanje odvisnosti od »matere« Slovenije in s tem v takšni odvisnosti primerno življenjsko vodilo. Žaklju se pesniška misel praviloma pomika iz individualnega doživetja k splošnim moralnim maksimam. V sonetu »In vino veritas« iz zapuščine je tema postavljena v pivsko okolje in z mislijo na alkoholni opoj, vendar temu primerno razpoloženje nadomešča stroga sodba o moralnih dilemah v takem položaju, tudi zdaj je v središču moralna maksima.

Sklepni pogled na Žakljevo razmerje do Prešerna je lahko ta, da je uspešno prevzel in nadaljeval formalno odličnost prešernovskih sonetov, da pa z vsebino svojih ni mogel enakovredno iz sebe poustvariti zgled osebnoizpovednega pesništva. Ta je v petdesetih letih bil uspešno prevzet v naslednji generaciji z

Levstikom in še bolj z Jenkom. Odprto ostaja vprašanje o ovirah, ki so preprečevale Žaklju premik v osebno izpoved, za kar je očitno imel takó voljo kot nadarjenost. Zdi se, da sta bili takšni oviri vsaj dve, najprej jezik, ki ga je uporabljal za zapis svojih pesniških idej, in ob tem duhovniški poklic, iz katerega je živel.

Žakljev pesniški jezik se mora današnjemu bralcu v primerjavi s Prešernovim, pa tudi Levstikovim ali Jenkovim zdeti nenavaden, nečist in neizenačen. Ivan Grafenauer je za eno njegovih značilnih pesmi omenjal, da vsebuje »čudne besede«. Trdina je v svoji kritiki leta 1850 morda namigoval na vpliv »ilirščine«, ki jo je Žakelj v svoji ljubljanski študentski dobi ne samo dobro obvladal in jo v stikih z Vrazom tudi uporabljal, ampak ji je pripisoval posebno glasovno in izrazno odličnost. V analizi posebnosti tega pesniškega jezika je treba upoštevati njegovo močno »vseslovanstvo«, oprto na dobro poznavanje ne samo južnoslovenskih jezikov, ampak tudi češkega, poljskega in ruskega. Izključiti ni mogoče niti posebnosti domačega narečja, ki jih je vnašal v ne še čisto enoten knjižni jezik. Končno je tu še mogoči vpliv Koseskega, ki je bil med »noviškiimi« pesniki najbolj spoštovan; Žakelj ga v eni svojih pesmi postavlja za zgled poleg Prešerna.

Drugačen premislek terja vprašanje o omejitvah, ki jih je Žakljevi osebnoizpovedni poeziji postavljal duhovniški poklic. To je seveda vprašanje o cenzuri in samocenzuri, ki naj bi ga varovala pred strogimi očitki takratnega katoliškega rigorizma, ki ga je pod urednikom Žakljevega generacijskega vrstnika Luke Jerana razglašala *Zgodnja Danica*. Ta rigorizem se je dotikal predvsem odkritega izpovedovanja erotike na pesniški način. Iz življenjepisnih podatkov o Žaklju ni mogoče ugotoviti, ali je bil izvor njegovih življenjskih stisk v neskladju med psihofizisom in poklicem, kot je namignil Jože Pogačnik. Če je bil, je njegova osebnoizpovedna poezija prav s tem trčila ob meje, ki jih ni mogla prestopiti in se je morala iz neposredne konkretnosti umikati v izrekanje splošnih življenjskih maksim.

S tem je Žakelj med prvimi slovenskimi pesniki trčil ob problem, ki je ostal odprt za naslednje duhovniške pesnike in pisatelje. Med prvimi ga je na pesniško primeren način reševal Simon Gregorčič, ko je v pesmih *Moj črni plašč*, *Ujetega ptiča tožba*, *Človeka nikar!* in drugih s prisposodobami in v širši refleksiji spregovoril o življenjski stiski, s tem pa povzročil Mahničovo teološko obsodbo.

Načelno je poizkušal rešiti problem Fran Saleški Finžgar, ko je leta 1911 v pogovoru z Izidorjem Cankarjem odgovarjal na vprašanje, kaj kot duhovnik sme in mora izreči v svojem pesniškem in pisateljskem delu:

Kot duhovnik in pisatelj stojim na stališču najširšega – liberalizma. Tudi duhovnik-pisatelj lahko opisuje kočljive predmete. Toda kar je grdo, naj se pokaže kot tako; to je dolžnost vsakega pisatelja, naj bo duhovnik ali ne.

Anton Žakelj Rodoljub Ledinski bi se s to ugotovitvijo najbrž strinjal.

Literatura

- Izidor CANKAR, 1920: *Obiski*. Ljubljana: Nova založba.
- Janez DOLENC, 1956: Anton Žakelj – Rodoljub Ledinski. Odlomek iz biografije. *Loški razgledi* III.
- –, 1980–1991: Anton Žakelj. *Slovenski biografski leksikon*. Četrta knjiga. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Karol GLASER, 1896: *Zgodovina slovenskega slovstva* III. Ljubljana: Slovenska matica.
- Ivan GRAFENAUER, 1911: *Zgodovina novejšega slovenskega slovstva*. II. del. Doba narodnega prebujenja (1849–1868). Ljubljana: Katoliška bukvarna.
- –, 1920: *Kratka zgodovina slovenskega slovstva*. Druga, popravljena izdaja. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.
- Alfonz GSPAN, 1979: *Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja*. II. knjiga. Pregledal in dopolnil Anton Slodnjak. Ljubljana: Slovenska matica.
- Janez BLEIWEIS, 2021: *Novice in modernizacija slovenske družbe* (2021). Uredili Marija Stanonik in Ingrid Slavec Gradišnik. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Josip MARN, 1879: *Jezičnik* XVII.
- Fran PETRE, 1939: *Poizkus ilirizma pri Slovencih* (1835–1849). Ljubljana: Slovenska matica.
- Jože POGAČNIK, 1969: *Zgodovina slovenskega slovstva* III. Klasika in romantika. Maribor: Založba Obzorja.
- Anton SLODNJAK, 1934: *Pregled slovenskega slovstva*. Ljubljana: Akademska založba.
- Janez TRDINA, 1952: *Zbrano delo*. Četrta knjiga. Uredil in z opombami opremil Janez Logar, Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Gero von WILPERT, 1998: *Goethe-Lexikon*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag.
- Lino LEGIŠA (ur.): *Zgodovina slovenskega slovstva* II. Romantika in realizem I (1959). Ljubljana: Slovenska matica.

Povzetek

FRANCE PREŠEREN IN GENERACIJA ANTONA ŽAKLJA

Referat govori o vplivu, ki je pesnjenje Antona Žaklja povezoval s poezijo Franceta Prešerna. Nanj so opozarjali starejši literarni zgodovinarji od Josipa Marna in Karla Glaserja do Ivana Grafenauerja in Antona Slodnjaka. Referat ga obravnava tako, da Žaklja postavlja med njegove pesniške vrstnike iz generacije, rojene med leti 1805 in 1820 in torej mlajše od sodelavcev *Krajnske čbelice*. Razen Stanka Vraza in Miroslava Vilharja so bili duhovniki, sicer pa z mladim Vrazom sprejemljivi za prešernovski pesniški zgled. Žakljevo pesnjenje je bilo v Bleiweisovih *Kmetijskih in rokodelskih novicah* primerno »noviški« literarni usmeritvi, večidel domoljubni, poučni in zabavni, v drugačnem, bolj osebnem in delno neobjavljenem delu pa zaznamovano s Prešernovim zgledom. Želelo je biti osebnoizpovedno s pomočjo prešernovskih vzorcev. Vpliv je bil formalen in deloma vsebinski. Iz prvega je Žaklju prihajala sonetna forma, s čimer se Žakelj uvršča v razvoj »klasičnega« soneta po Prešernu

do konca 19. stoletja. Vsebinski vpliv je navzoč v rahlih sledovih svetobolja iz Prešernovih Sonetov nesreče, deloma njegovih satiričnih verzov. Kljub temu se Žaklju poizkus osebno-izpovedne poezije ni v celoti posrečil. Z ene strani ga je omejeval jezik, ki ga je prenašal v svoje pesmi, z druge ga je omejeval duhovniški poklic. Njegov pesniški jezik je v primerjavi s Prešernovim neenoten, morda s sestavinami narečij, ilirizma ali panslavizma tega časa. Meja duhovniškega poklica se kaže v nemoči, da bi jasneje opesnil temeljne stiske, ki so bile najbrž razlog njegove nazadnje razpuščene eksistence. Ta problem je kasneje ustrezno razrešil Simon Gregorčič, načelno pa ga je kot vodilo za katoliško literaturo zapisal Izidor Cankar v pogovoru s Franom Saleškim Finžgarjem leta 1911.

Zusammenfassung

FRANCE PREŠEREN UND DIE GENERATION DES ANTON ŽAKELJ – LEDINSKI

Der Beitrag spricht über den Einfluss, der die Dichtung des Anton Žakelj mit der Dichtung von France Prešeren verband. Ältere Literaturhistoriker, von Josip Marn und Karel Glaser bis Ivan Grafenauer und Anton Slodnjak machten bereits darauf aufmerksam. In der vorliegenden Abhandlung wird Žakelj an die Seite seiner Lyrikerkollegen, und jener Dichtern gestellt, die in den Jahren 1805 bis 1820 geboren wurden und jüngere Zeitgenossen des Sammelbandes *Kranjska Čbelica* und Prešerens Poesie waren. Mit Ausnahme von Stanko Vraz und Miroslav Vilharh andelt es sich um Priester, die gemeinsam mit dem jungen Vraz offen für das lyrische Vorbild Prešerens waren. Žakeljs Dichtung, die ihrem Inhalt nach in Bleiweis' Nachrichtenzeitung *Kmetijske in rokodeljskenovice* (dt. *Landwirtschaftliche und Handwerkliche Nachrichten*) dieser literarischen Ausrichtung entsprach, war meist patriotisch, lehrreich und unterhaltsam, in einem anderen, eher persönlicheren und teilweise unveröffentlichten Stück, war seine Dichtung stark durch Prešeren geprägt. Nach Prešerens Vorbild war sie persönlich lyrisch, mit formeller und teilweise inhaltlicher Wirkung. Zum ersten in Sonettform, womit sich Žakelj in die Entwicklung des „klassischen“ Sonetts nach Prešeren bis zum Ende des 19. Jahrhunderts einordnet. Erkennbar ist ein leicht spürbarer inhaltlicher Einfluss des Weltschmerzes aus Prešerens Unglückssonetten, zum Teil aber auch aus seinen satirischen Versen. Žakeljs Versuch eine persönliche Liederdichtung zu schaffen, war nicht gänzlich erfolgreich. Einerseits war er in seiner in Liedern übermittelten Ausdrucksform sprachlich begrenzt, andererseits lag der Grund in seiner priesterlichen Berufung. Seine poetische Sprache war im Vergleich zu der von Prešeren uneinheitlich, mit Spuren von Dialektismen, Illyrismus oder Panslawismus der damaligen Zeit. Seine priesterliche Berufung spiegelt seine Unfähigkeit wider, die grundlegenden Nöte, die wahrscheinlich der Auslöser für seine letzte aufgelöste Existenz waren, klarer anzusprechen. Dieses Problem wurde später von Simon Gregorčič und teilweise von Anton Medved entsprechend gelöst, im Prinzip aber von Izidor Cankar in einem Gespräch mit Fran Saleški Finžgar (1911) offen ausgesprochen und als Leitfaden für die katholische Literatur formuliert.